

Véronique Tadjo (Pobřeží slonoviny)

Véronique Tadjo (* 1955) je spisovatelka, básnířka, prozaička a výtvarnice z Pobřeží slonoviny. Žila a působila v mnoha zemích afrického kontinentu a diaspory; cítí se být Panafričankou. To se odráží i v jejím díle.

V roce 1984 vydala první básnickou knihu *Latérite / Rudá země*, za kterou získala literární cenu Agence de Coopération Culturelle et Technique. V roce 1992 bylo její dílo zahrnuto do antologie *Daughters of Africa*. V roce 1998 se zúčastnila projektu Rwanda: Ecrire par devoir de mémoire (Rwanda: Psaní pro paměť) se skupinou afrických spisovatelů, kteří cestovali do Rwandy, aby podali svědectví o tamní genocidě a jejích následcích. Kniha *L'Ombre d'Imana* (2000) se zrodila právě ze zkušeností ve Rwandě.

V posledních letech vedla dílny tvůrčího psaní a ilustrování dětských knih v Mali, Beninu, Čadu, Burundi, na Haiti, Mauriciu, ve Francouzské Guyaně, Rwandě, Spojených státech a v Jihoafrické republice. V roce 2006 se zúčastnila podzimního pobytu v rámci International Writing Programu na University of Iowa. Tadjo žila v Paříži, Lagosu, Ciudad de México, Nairobi a Londýně. Po roce 2007 působila v Johannesburgu na Univerzitě Witwatersrand.

ukázky přeložily Nicole Rážová a Barbora Fremlová

přeložila Nicole Rážová

* * *

My stromy. Naše kořeny se noří až do hlubin země, jejíž tep cítíme. Vdechujeme její dech. Ochutnáváme její maso. Rodíme se a umíráme na stejném místě, aniž bychom se z něj kdy vzdálili. Jsme vězni i vítězi času – nehybní a urostlí. Přizpůsobujeme se dešti a pěknému počasí, bouřím i větrům Harmatánu. Naše koruny se snoubí s nadýchanými sny oblaků. Spojujeme lidstvo s minulostí, přítomností a nejistou budoucností.

Jsme ti, kdo vydechují čerstvý ranní vzduch. Naše míza je životní silou. Naše duše je stoletá. Vidíme všechno. Cítíme všechno. Naše paměť je nerozdělitelná. Naše vědomí přesahuje čas i prostor. Poznali jsme ty nejkrásnější i ty nejmutnější příběhy a budeme svědky dalších životních cyklů. Takový je běh dní.

Byli jsme tu, abychom vytrvali. Byli jsme tu, abychom rozprostřeli stín nad nejodlehlejšími kouty světa. Byli jsme tu, abychom v šepotu listů sdíleli tajemství celého světa. Ale lidské bytosti zničily naše naděje. Ať jsou kdekoli, napadají les. Naše kmeny se s burácením kácí k zemi. Naše odhalené kořeny oplakávají konec našich snů. Les nelze zničit, aniž by tekla krev. Dnešní lidé si myslí, že je vše dovoleno. Považují se za pány, architektky přírody. Pokládají se za jediné právoplatné obyvatele planety, přestože ji už po tisíciletí obývají miliony jiných živočichů. Jsou slepí k utrpení, jež působí, a němí tváří v tvář své vlastní lhostejnosti. Nenasytnost. Zdá se nemožné je zastavit. Hltají pořád víc, i když už všechno mají. A když se nasytí, obracejí se k novým touhám: poživatinám, penězům a šuntům. Plýtvají. Rvou se mezi sebou o přírodní zdroje. Vrtají do lůna země. Potápí se do hlubin oceánů. Půjdou až do samého konce.

Kdyby jen tušili, jak tíživá je naše bolest! Energie se vytrácí, síla rozpouští. My, stromy, poskytujeme útočiště vlastnímu vesmíru – v naší náruči nebo podél hladké či drsné kůry hledají úkryt ptáci a hmyz, liány, květiny i mech. Další stvoření se skrývají v našich korunách – ať už tam loví, nebo se něčím živí. Pupeny, plody či mladé listoví. Náš dech se šíří ve vzduchu žíznícím po kyslíku.

Jsem Baobab, první strom, věčný strom, strom symbol. Moje koruna se dotýká nebes a poskytuje světu osvěžující stín. Hledám jemné světlo, nositele života. Aby mohlo osvítit lidstvo, rozjasnit šero a utišit úzkost.

Mnoho z nás bohužel zmizelo, abychom uvolnili místo beztvarym keřům. Také rostliny a květiny ztrácejí svou nejkrásnější podobu. Zvířata už nenacházejí bezpečí. Lidé pálí naše větve, podřezávají naše kmeny. Kácí bez milosti, jen aby ovládli a využili krajinu, v níž se tyčí moudré stromy. Vidí v nás pouze směnnou hodnotu. Hledte, jak se naše půdy drolí a ztrácí podstatu! Bohatý a vonící humus vysychá. Na povrch vystupuje skála se svou tvrdou tváří. Viděl jsem zvířata umírat hlady a přišli jsme tak o své přátelství. A přesto: věděli jste, že les je domovem největšího množství živých tvorů? Věděli jste to? Naše kořeny přivádí vodu. Naše listí vábí déšť. Ne ničivé lijáky, ale vláhu objímající přírodu. Bez nás se dají do pohybu laviny, sesuvy půdy i bahenní toky, rozpoutají peklo na zemi a smetou rozlehlé krajiny.

* * *

Po dlouhou dobu jsem zůstal zoufalým stromem. Stýskalo se mi po veselém dětském smíchu, po zrohovatělých dlaních starců, kteří hladili mou kůru, po krásných ženách spících v mém stínu, po mužích s těly tvarovanými půdou. Přál jsem si být stromem bez kořenů, abych mohl opustit toto vyprahlé místo. Abych se mohl přesunout do laskavějších krajin. Můj život ztratil smysl a rozplýval se kapku po kapce ve vzpomínkách.

Co se mělo stát, se stalo daleko ode mě, aniž bych to mohl ovlivnit. Náhle propukla epidemie Eboly, jež se přehnalala celým krajem a stala se tak tou největší, jaká kdy byla v historii nemoci zaznamenána. A poprvé se virus dostal až do hlavního města. Prudká a neutuchající horečka se projeví po pěti až dvaceti dnech. Řezavá bolest ve spáncích, ostrá bolest ve svalech, ochromující bolesti hlavy, zvracení a průjemy, kožní vyrážky, spalující pocit v krku. Ke konci se objeví krvácení, jež odplaví poslední známky života.

K nakažení stačí dotek. Horší než válka. Teď se matka, otec i syn mohou stát nepřáteli na smrt. Projev soucitu znamená rozsudek smrti.

Viděl jsem zkázu, kterou epidemie v zemi rozpoutala, zatímco se zbytek světa snažil izolovat. Afrika se stala kolébkou veškerého utrpení. Místem, kde se rozhodovalo o budoucnosti lidského druhu. Hrozilo vyhynutí, kdyby se virus rozšířil autobusem, vlakem, letadlem. Kdyby překročil hranice, dostal se na loď. Kdyby se skrýval v dětských slzách, polibku milého či mateřském objetí. Lidé se proměnili v maso a vazivo. Přímo zasažená bezejmenná těla, roztrhaná na asfaltu, zhroucená v přeplněných ulicích hlavního města. Jak zapomenout na běsnění, jež se šířilo tak neslýchanou rychlostí?

Ale viděl jsem odvahu. Muže, ženy i mladé v zajetí nepokojů. Ale zuřivé bojovníky za přežití

své i druhých. Viděl jsem lidi přibíhat na pomoc. Viděl jsem lidi z celého světa, kteří přijeli dobrovolně pomáhat v boji s nemocí.

Navzdory chaosu se ráno stále rozednívalo a soumrak ohlašoval noc. Sledoval jsem, jak se ráno chvěje netrpělivostí. A právě tehdy hořkost i smutek pominuly a postupně se navrátil čas něhy. Pozvolna. Dával jsem pozor. Začal jsem znovu naslouchat lidem. Všem lidem. Mé větve se roztáhly a nabraly nebývalé šíře. Nic z toho, co činí člověka člověkem, mi neuniklo. Chci vyprávět jejich příběhy, dát hlas všem, kteří dokázali překonat strach. Obyčejným lidem neobyčejných činů. Chci vzdát hold jejich statečnosti, ať už se nacházeli kdekoli. Země je příběhem, jehož vyprávění jsme ještě neskončili, příběhem trosečníků uvízlých na ostrově. Kdo kdysi zpíval o hvězdách světa? Kdo kdysi otevřel brány všech galaxií?

Jsem Baobab, první strom, věčný strom, strom symbol. Moje kořeny se noří do hlubin země. Moje koruna se dotýká nebes. Hledám světlo, jež ozařuje vesmír, rozjasňuje šero a utiňuje srdce.

přeložila Barbora Fremlová

Děkuji noci

Od okamžiku, kdy na ni Djacko na letišti zahlaholil: „Vítej v Mandelově zemi!“, do ní hustil samé rady. Ohledně města, ohledně příležitostí, které nabízí, ohledně jeho krásných čtvrtí a nesčetných pokladů. Několikrát svůj monolog na chvíli přerušil a zeptal se jí, co je nového v Abidžanu. Jakmile jí ale otázku položil, hned se zase rozhovořil o městě a všech jeho krásách. Flora si prohlížela sluncem zalitý Johannesburg. Byla šťastná, že je na místě, ale zároveň se ještě úplně nevzpamatovala z toho příšerného odjezdu. Všechno ve městě jí připadalo obrovské, zvláštní, jiné. Takovou Afrika neznala. S rodinou sice jednou zavítali na Panafrický filmový a televizní festival FESCAPO do Burkiný Faso, jinak ale nikdy nikde nebyla. A tohle už nebyla žádná dovolená. Djacko, který chtěl jako starý mazák vystavit na odiv své znalosti, začal vyjmenovávat různé názvy města:

„Johannesburg, iGoli, Jozi, Mzansi, Joburg, Jo’burg, a to vůbec není všechno, těch jmen je hrozně moc! Já mám nejradši Joburg. Dokáže si tě k sobě prostě přilepit, chápeš? Ale jakmile máš pocit, žeš ho pořádně poznala, proklouzne ti mezi prstama. V jednu chvíli obdivuješ nějakou krásnou moderní čtvrt, kousek popojdeš a tam stojí obrovská černošská čtvrt s rozpadajícíma se ulicema a plechovýma chatrčema. Tohle město ti ukáže jenom to, co chceš vidět.“

Jak ho tak poslouchala, začala Flora pochybovat, jestli dokáže s Joburgem poměřit síly a zabránit mu, aby ji celou pohltil.

„Musíš si dávat pozor,“ řekl Djacko, jako by jí četl myšlenky. „Nebudu ti lhát, je to tady nebezpečný. Ale, víš, Joburg je jako život: pokud z něj máš strach, nikdy z něj nevyvázneš živá. Ale pokud máš postřeh, zvládneš to tu úplně bez problému. Tady se nakonec vždycky všechno vyřeší. Uvidíš, že to není tak těžký... V Joburgu se prostě může stát cokoliv. Všechno je tu desetkrát intenzivnější, přemrštěný, výrazný. V týhle zemi je to trochu jako na Divokým západě!“

Flora si nebyla jistá, jestli Djackovo nadšení dokáže sdílet. Raději hned neřekla, co si myslí, chtěla si udělat názor až podle toho, co uvidí. Když sjeli z dálnice, minuli několik sytě zelených čtvrtí, které lemovaly aleje vysokých stromů a řady nízkých domků. Všechno tu vypadalo klidně a mírumilovně. Jen doprava tu byla o něco hustší. Když zastavili na semaforu, změřila si pohledem pasažéry v okolních autech, protože doufala, že díky tomu lépe porozumí městu, v němž se právě nachází. Všichni muži i všechny ženy však vypadali úplně obyčejně.

„Tohle je Yeoville, tady bydlím,“ oznámil jí hrdě Djacko, zatímco se nořili do útrob zmíněné čtvrti. „Žijou tu lidi ze všech koutů Afriky: Konžani, Nigerijci, Kamerunci, Zimbabwani, lidi z Pobřeží slonoviny a tak dále! Je to náš malej svět.“

Dvakrát zatroubil klaksonem a kolemjdoucí mu na oplátku zamávali. Ulice se hemžily lidmi, kteří procházeli kolem pestrobarevných obchodů a malých supermarketů. Dlouho hledali, kde zaparkovat, až k Djackovi nakonec přiběhl nějaký chlapec a ukázal na místo za velkým kamionem. Dostal za to drobák. Flora měla na okamžik pocit, že je zase zpátky v Abidžanu.

Trochu ji překvapilo, že se musela vydrápat až do třetího patra budovy s oprýskanou omítkou. Djacko se zastavil na konci dlouhé úzké chodby před mříží z kovaného železa. Visací zámek. Cinkání. Klíče v zámčích. Vrzání pantů. Nechal ji vejít jako první. V místnosti bylo tak málo nábytku, že obývací pokoj připomínal spíš čekárnu. Její pohled okamžitě upoutalo okno s výhledem na ulici. Bez otálení mu podala dopis od Josiane. Rychle si ho přečetl, nijak ho nekomentoval, odložil ho na stůl a donesl dvě minerálky. Poté se pustil do komplexní analýzy situace v Pobřeží slonoviny. Přecházel od jedné teorie ke druhé, citoval africké intelektuály, kteří se touto problematikou zabývají, a hojně se odvolával na odborné zprávy, jež získal díky svým kontaktům. Stručně řečeno přítomné cestovatelce dokázal, že navzdory tomu, že ve zmíněné zemi už nežije, sleduje tamní události velmi pozorně, a že mu neunikl ani jediný zvrat. Flora zamumlala, že s ním souhlasí, a radši ho nechala dál mluvit. Podle Djacka Jihoafrická republika nejprve podporovala Gbagba. Pak ale úplně obrátila.

„Ve skutečnosti,“ řekl na závěr a potřásl hlavou, „ho taky nechali na holičkách. Za takovejch okolností by bylo nejlepší, kdyby to vzdal dřív, než bude pozdě.“

Položili na stůl prázdné sklenice.

„Mimochodem ubytování už máš vyřešený,“ prohlásil z ničeho nic. „Se šéfem Domu pro občany Pobřeží slonoviny už jsem všechno domluvil. Ujistil mě, že zejtra pro tebe bude mít volnej pokoj. Ráno tě tam odvezu. Přes noc můžeš zůstat tady. Pak zavolám Josiane a řeknu jí, žes v pořádku dorazila.“ Raději by zamířila rovnou do Domu pro občany Pobřeží slonoviny. I tak ji vřelé přijetí, kterého se jí dostalo od hostitele, dojalo. Někdo jiný by ji klidně ubytoval v hotelu. Byla po cestě unavená a začínala jí těžknout víčka, a tak ho požádala, jestli si může jít lehnout. V letadle totiž vůbec nespala.

„Udělej si tu, prosím, pohodlí,“ řekl jí a zavedl ji do jakési místnosti, kde se vršilo úctyhodné množství neotevřených krabic s abidžanskou pečetí. „Musím si ve městě ještě něco zařídit a za pár hodin se vrátím. Jestli máš hlad, klidně si vem, co najdeš v lednici.“

Jakmile za ním zaklaply dveře, Flora padla na malou jednolůžkovou postel.

Náhle ji probudil zvuk televize z vedlejšího bytu. Musela upadnout do hlubokého spánku, protože si vůbec nemohla vzpomenout, kde je. V pokoji bylo pološero. Tápala kolem sebe.

Podařilo se jí najít vypínač. Po pokoji se rozlilo ostré, oslňující světlo. Johannesburg, ach ten Johannesburg! Vešla do obývacího pokoje a instinktivně se podívala z okna. Do jednoho z obchodů vcházeli lidé a zase z něj vycházeli, teenageři kouřili cigarety a nenuceně u toho klábosili, matka okřikovala děcko, které jí vřískalo v náručí. Floře přeběhl mráz po zádech. Bylo chladno. Vytáhla ze zavazadla suknicu a přehodila si ji přes ramena. V kuchyni na ni čekalo dušené hovězí s rýží. Zatímco se pokrm ohříval, využila příležitosti a začala prozkoumávat byt. Byl to brloh osamělého muže. Bílé stěny zdobila jen maska, přibližná napodobenina pro turisty, a kalendář s fotografií skalního převisu v abidžanské čtvrti Cocody. Na druhé straně police, na kterých stála i váza s umělými květinami, zabíraly četné fotografie rodiny (poznala Josiane), přátel a Djacka samotného zachycené na různých místech. Hned vedle nich stála fotografie mladé ženy s plachým úsměvem, která Floru zaujala. Kdo to asi je?